

jévé és ellenőrzőjévé válják. A hivatás szeretete az erdőszben meg van. Hiszen valamennyien ezért választották ezt az eddig kevésbé megbecsült hivatást. Remélhető, hogy a fejlődés most hozza meg a nagyobb megbecsülést és a más hasonló műszaki-gazdasági foglalkozásokhoz arányosított jövedelmet.

Szomorú tény, hogy nálunk az erdő ügyével szakembereken kívül, pozitív értelemben nagyon kevesen foglalkoznak. Iskoláinkban, tankönyveinkben az erdő problémája, értékelése úgyszólván egyáltalán nem szerepel. Ez is egyik oka annak, hogy népünk sok esetben annyira érzéketlen az erdő jelentőségével és hasznosításával szemben. Ezért kell szélesebb körű propagandát kifejteni már az ifjúság iskolai nevelésében. Erdővidékeinket nem mint „állattenyésztő tájakat“ kell tárgyalni, — ami sok esetben nem is felel meg a valóságnak, — hanem rá kell mutatni arra, hogy az erdőnek milyen nagy népgazdasági közvetlen és közvetett fontossága van.

Ez a rendelet harcolja ki először az erdőgazdaság részére azt a helyet, amely a népgazdaság többi termelőágazata között megilleti. Első ízben sikerült elérni, hogy a Minisztertanács átfogóan foglalkozott az erdőgazdaság alapkérdéseivel és állást foglalt a magyar erdők megóvása és feljavítása érdekében.

Az erdőgazdaság fejlesztésének terve a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló határozatnak szerves részévé vált. Az erdőgazdaság dolgozóit is bekapcsolta abba a nagyszerű munkába, melyet államunk népünk életszínvonalának emelése érdekében folytat. Az erdészek mint egyenértékű munkások vehetik ki részüket a nagy munkából, munkájukat megértés, megbecsülés és minden bizonnyal siker is fogja kísérni.

Karoljuk fel a szelidgesztenyét

PÁLL MIKLÓS
erdőmérnök

A szelidgesztenyét nem becsüljük meg úgy, mint azt megérdemelné. Pedig nagyon sok hasznos tulajdonsággal rendelkezik, amire fel kellene figyelni. A multban elhanyagolták, mivel fáját jól helyettesítik a nemes tölgyek, illetve teljesen pótolják, gyümölcsét pedig külföldről hozták be. Ma azonban, amikor a tervszerűség és a rentabilitás szempontjai szerint gazdálkodunk, feltétlenül nagyobb szerepet kell ennek a szép és jó fának juttatni.

A szelidgesztenye ugyanis a gyorsan növényöző fafajok közé tartozik, 45—50 éves korában eléri a 22—25 méter magasságot 50—60 centiméteres mellmagassági átmérő mellett. *Tomcsányi* osztrák adatokra támaszkodva kimutatja, hogy a szelidgesztenye majdnem valamennyi kemény fánkat túlszárnyalja növekedés szempontjából. Így pl. míg egy 40—50 éves tölgyes holdanként 76 m³ fatömeget produkál, ugyanolyan termőhelyen a szelidgesztenye holdanként 110,5 m³ fát adott. Közül egy francia adatot is, mely szerint Elzászban egy tizenöt éves szelidgesztenye sarjerdő évi növekedése 8,1 m³ volt, míg egy ugyanilyen korú és termőhelyi körülmények között lévő tölgyesé 2,9 m³.

Fája műszaki szempontból igen értékes és használhatósága igen sokoldalú. Kalóriája 4250 kg, amikor a tölgyé 3640 kg, a bükké 3780 kg, az

akácé 3790 kg, a gyertyáné 3860 kg, tehát a keményfák közül a *szelidgesztenyének van a legnagyobb kalóriája*. Ha még ehhez hozzáveszem, hogy fájában 10—12 százalék cserzőanyag van, festékanyagot is lehet kivonni belőle, és mindezeket megteheti izletes gyümölcse, hogy szépen fejlődő, nagy kort megérő fa, — be kell lássuk, hogy a jövőben nagyobb sülyt kell fektessünk a tenyésztésére.

Természetesen mind az, amit elmondtam róla, akkor áll, ha termőhelyén van, mert ezenkívül csak mint díszfa jöhet számításba; de annak is nagyon jól felhasználható.

Elterjedése. Dél, dél-kelet fája, őshazája Ázsia, és észak felé felmegy a 45-ik szélességi fokig. Svájc déli részén, Ausztria délkeleti vonulatán át Romániába, Olténia környékéig és onnan a Kaukázusba húzódik fel. Telepítésével majdnem mindenhol próbálkoztak. Még Skóciában is találkozunk vele, de itt természetesen csak mint díszfával. Kis-Ázsiában két nagy foltban fordul elő, az egyik Bythiniát öleli körül, a másik a Fekete-tenger mellett húzódik. Németországba, Angliába a rómaiak telepítették be Probus római császár uralkodása alatt. Francia- és Olaszországban hatalmas állományokat képez, Itáliában 18 éves vágásfordulóval kezelik és ebben a korban eléri a 25—30 cm vastagságot és a 20—25 m magasságot, az üzem mód sarjerdő.

Nálunk *Borbás* szerint őshonos, amit igazol, hogy a hákori barlangban megtalálták elszenesedett fáját, tehát már az ősember is ismerte és valószínűleg kedvenc eledele volt a szelidgesztenye. Sokan kétségbe vonták őshonosságát, pedig szép fejlődése, jó települése, károsítókkal szembeni ellenállása mind őshonosságát bizonyítják. Megtaláljuk, mint nagyobb állományokat, Nagymaros, Kőszeg környékén, Pécsbányán, Vas megyében pedig az Őrségen. Szórványosan van a budai hegyek között, a Balaton vidékén is. Ültették a Bakonyba és a Somló hegyre is.

Ami *termőhelyi igényeit* illeti, legjobb talaja a laza, mélyrétegű, közepkötött, főleg vulkáni kőzetek málása folytán keletkezett talaj. De jól fejlődik agyagos, homok talajon is. Megkívánja a talaj kálium tartalmát. Egyes szerzők azt állítják, hogy nem bírja a meszet. *De Candolle* svájci tudós az egész világra kiterjedőleg vitát indított a probléma tisztázása céljából, és végeredményben megállapította, hogy ez a tétel nem állja meg a helyét. A probléma kivizsgálásában Magyarországot *Haynald* képviselte és arra az eredményre jutott, hogy nálunk is díszlik a szelidgesztenye a meszes talajokon. *Földes* szerint a nagymarosi gesztenyés lösztalaja 11—21 százalék meszet tartalmaz, Tolna megyében, Fraknóváralján pedig mészsziklák felett települt.

Klíma szempontjából a szőlőtermő vidékek fája, de általában olyan az igénye, mint a tölgyeké. *Tschermak* megállapítja, hogy évi középhőmérsékletnek a 10—15° Celsius felel meg a gesztenyének legjobban és a 15 fokon aluli hideget már nehezen bírja. Ezzel szemben én azt tapasztaltam, hogy nálunk Zalában a 20—25 fokos hideget is szépen kiállta. A levegő bizonyos mértékű páratartalmát megkívánja.

Fényigénye: dr. *Magyar Pál* szerint „az árnyalást jól tűri“, *Tschermak* szerint „mérsékelt“ fényigényű, *Fekete—Mágo*csi Növénytanában pedig azt találjuk: „sűrű lombozata és elég sűrű zárata jelentékeny árnytűrőségéről tanúskodik“. *Soó—Jávorka* megállapítása szerint „félárnyéktűrő“. Az én tapasztalataim is ezt igazolják.

Kor szempontjából hihetetlen nagy idöket megél, 600—800 eszten-döt. Az irodalom sok érdekes adatot említ meg, így Angliában van egy 16 méter, a genfi tónál egy 13 körméretű óriás. Magyarországon Kőszeg mellett a Királyvölgy gesztenyefája kb. 800 éves és 19 m körméretű. Mindezek között legérdekesebb az Etna oldalán lévő „Castagno Cento Cavallo“ nevű gesztenye-Matuzsálem, melynek a kerülete a tövénél 64 méter, és azért kapta a nevét, mert 100 lovas fér el árnyékában.

Természetes elegye hazájában, pl. Görögországban a magyar-, a molyhos- és csertölgy. (Tschermak.) Nálunk gesztenyéseink uralkodó fája eredetileg a gesztenyés-tölgyesek (Castaneto-Quercetum noricum) maradványai, gyertyán-tölgyes (Querceto-Carpinetum transdanubicum) foltok. (Soó—Jávorka.)

Vizsgáljuk meg a szelidgesztenye fáját közelebbről és nézzük meg részletesen, mire tudjuk felhasználni. A fa szövete vastagfalú sejtekből áll. A bélsugarak kemények és az évgyűrűk mindig felismerhetők, mert a tavaszi fában bő üregű likacsok vannak. A geszt világos vöröses barna, szijácsa fehér, de a szijács vékony, legfeljebb 4—6 éves, ugyanis igen gyorsan fásul. Ennek köszönhető, hogy fáját már fiatal korában fel tudjuk használni és a 10—15 éves fa már jó épületfának, szőlőkarónak és hasonló műfának, 50—60 éves korában már szép bútorfát és dongafát nyerünk. Szerszámfának és bányafának is igen jól megfelel. Így tehát tudja használni a kerékgyártó, az esztergályos, az asztalos és főképpen sokféleképpen tudja hasznosítani a gazda, különösen szőlőjében.

Tartóssága vetekedik a tölgygel, sőt némely célokra ez utóbbinál alkalmasabb is, mert ruganyosabb, könnyebb, egyenesebben hasad, lapjai pedig simábbak.

Tartósságára vonatkozólag érdekes adatot hallottam Jaksitz erdőmérnöktől, aki Zalamerenye községben egy kerítés javításánál azt tapasztalta, hogy a kerti oszlopok közül a gesztenyefából készültek jóformán hibátlanok voltak, míg az akác kertlábak már el voltak korhadva. Mind az akác, mind a gesztenye oszlopok 22 éve voltak lerakva.

A göcsei szőlőhegyben (Hahót község határa) van egy kézzel kifaragot szőlőprés gesztenyefából, amire föl van vésve a készítésének évszáma: 1760. A prés még ma is kifogástalan állapotban van.

Károsítói szempontjából megemlíthetjük a *Phytophthora cannivora*-t. Újabban az *Endothya parasitica* okoz jóvátehetetlen károkat Amerika, Olaszország és Svájc elegyetlen őshonos vagy telepített gesztenye erdeiben. Idősebb korban előfordul a gyűrűs repedés, vannak rajta fagy okozta hasadások, mint a csernél.

Ezekután lássuk, milyen módon és hol tudjuk hasznosítani a szelidgesztenyét. Nem javasolom azt, hogy nagykiterjedésű elegyetlen állományokat telepítsünk belőle, mint amilyenek Franciaországban és Olaszországban vannak. Azokon a termőhelyeken, ahol külföldön a gesztenyét használják telepítésre, nekünk rendelkezésre állnak más nemes fanemek, elsősorban a tölgyfajták. De termőhelyén mindig akad kisebb-nagyobb parlag a házak, települések mellett, kisebb-nagyobb cserjések, gyepük, — ezeket ültessük be a szelidgesztenyével. Dr. Fekete Zoltán pedológus előadásán hallottam, mennyire fontos, hogy a partoldalakon fasorokat telepítsünk, hogy felfogják a csapadék által lemosott legértékesebb felső termőrétegeket. Fejlett mezőgazdaságokban találunk is ilyen fasorokat, de ahol nincsen, oda telepíteni kell. Dunántúlon dimbes-dombos az egész vi-

dék, tehát a domboldalakat be kell ültetni fasorokkal, és mivel a gesztenye hazája nálunk a Dunántúl, *használjuk a szelidgesztenyét erre a célra.* Mély, dús gyökerével a viharoknak, szeleknek ellenálló, 30 méter magasságot elérő terebélyes fát nevel. Fáját a mezőgazdaság kitűnően tudja felhasználni, és gondoljunk csak ízletes gyümölcsére.

Kimondottan erdészeti szempontból vizsgálva, meg kell állapítsam, hogy mi erdészek is igen jól fel tudjuk használni a szelidgesztenyét. *Rontott erdőknél, kiritkult állományok közé, kigyérült, fényigényes állomány besűrűsítésére, — felhasználva árnytűrő mivoltát, — igen alkalmas.* Fényigényes állományok közé, tölgyesek, erdei fenyvesek alá, ha gyérülni kezdenek, be kell telepíteni a gesztenyét. Mint sűrű lombzatú fafaj, talajjavító tevékenysége igen jelentős. Tehát talajvédő állománynak nagyon jó és fenntartja az erdő záródását, az eredeti állomány fáit nem fognak eltérélyesedni. Gyümölcsé a vad kedvenc eledel. Így jól felhasználható a vadkár elleni harcban, mint biológiai védekezési eszköz. Ugyanis a vad a lehullott gyümölcsöt eszi és annyira még sem bántja az erdei fenyőt és más értékes csemetét.

Telepítése könnyű, sarjadzóképessége az összes fanemek közül majdnem a legjobb, még az egész koros fák is kitűnően sarjadzanak. A sarjak amellet egyenesek és gyorsan fejlődnek, ezért sarjerdő üzemmódban kezelik a legtöbb gesztenye erdőt.

Ha kisebb csoportokban, kopár területekre, cserjések helyére, vagy fasornak ültetjük, akkor nemesített, beoltott suhángokat használunk, hogy jó gyümölcsöt kapjunk, mert csak az oltványok tartják meg a fajta előnyös tulajdonságait. De az erdők betelepítésénél is mindig a nagy szemű gesztenyét használjuk, mert a gyümölcs nagyértékű mellékhasználatot biztosít. Zalában kissé apró a más helyen való előforduláshoz képest, de bőtermő, jó édesízű. Ha kimondottan, mint gyümölcsfát akarjuk telepíteni, ajánlják tölgyfára ojtani. Egy hektoliter mag súlya 70 kg és kb. 10—12 000 szem van benne.

A csemeteneveléshez laza, kellően nedves kertet válasszunk. 30 cm sor, 5 cm szemtávolságra rakjuk, mindig csúcsával lefelé, hogy a kis gyökér azonnal lehatolhasson a földbe. Olyan vastagon takarjuk, mint amilyen vastag a szem. 4—6 hét alatt kel ki. Már első évben megnő 25—30 cm magasra, tehát kiültethető. Sokan ajánlják a csonkított csemetével való ültetést. Alátelépítés esetén lehetőleg magvetést alkalmazzunk, egyébként célszerű csemetével telepíteni.

Ha gyümölcsös részére akarunk csemetét nevelni, akkor két évenként át kell iskoláznni, kb. 8 éves koráig, és akkor beoltani. A cél az, hogy édes, nagy és jól hámozható gyümölcsöt kapjunk. 10×10 méteres hálózat a legjobb. Ilyen szabad állásban 18—20 éves korában kezd teremni.

Ezeket csak a teljesség kedvéért mondtam el. Céloom az volt, hogy felhívjam a figyelmet a szelidgesztenyére. Mi, erdészek, meg kell ragadjunk minden lehetőséget, hogy ahová csak lehet, fát telepítsenek. A szelidgesztenye pedig az a fafaj, melyet meg kell, hogy szeressen a dolgozó paraszt, fel kell, hogy figyeljenek rá a termelőszövetkezetek, az állami gazdaságok; mi erdészek is jobban fel kell karoljuk, mert gyorsan nő, nagy fatömeget ad, fájának használhatósága sokoldalú. Ha ezekhez hozzávesszük, hogy gyümölcsé kiváló emberi, állati eledel, beláthatjuk, hogy nagyobb szerepet kell juttassunk a szelidgesztenyének.